

Examination Of Texts In Secondary School Turkish Course Books According To Humor Theories

Salim Durukoğlu, İnönü Üniversitesi, 0000-0002-2429-7609
Gökçe Kaçmaz, İnönü Üniversitesi, 0000-0001-9944-5787

Abstract

This study aims to determine the theoretical properties of humorous texts and humor elements in secondary school 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks by explaining them according to humor theories. For this purpose, document analysis, one of the qualitative research models, was used to collect data. Among the secondary school Turkish textbooks, four textbooks belonging to the most preferred publishing houses were examined. During the research, humorous texts and humor elements in Turkish textbooks at each grade level were examined according to the incongruity, comprehension and relief theories, which are the most preferred by field experts, and the contemporary humor theories of Morreal and Henri Bergson. The data obtained as a result of the research were analyzed with the descriptive analysis technique, one of the qualitative data analysis techniques. In Turkish textbooks, Nasreddin Hodja jokes and other jokes, cartoons and Karagöz and Hacivat texts are included as direct humor elements. Due to the scarcity of these texts and elements, all texts on other subjects and themes were also included in the research. As a result of the analysis, seven of the 160 texts in the textbooks were based on superiority theory, 10 on incongruity and comprehension theory, 4 on relaxation theory, and 10 on contemporary humor theories was found to be related. As a result of this determination, considering the number of texts in Turkish textbooks, it has been observed that there are generally not sufficient number, content and quality of humorous elements in the textbooks.

Key Words: Theories of Humor, Secondary Education Turkish Textbook, secondary school students

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 25, No 3, 2024
pp. 1070-1094
[DOI](#)
10.17679/inuefd.1455618

[Article Type](#)
Research Article

[Received](#)
19.03.2024

[Accepted](#)
19.11.2024

Suggested Citation

Durukoğlu S., Kaçmaz G. (2024). Examination Of Texts In Secondary School Turkish Course Books According To Humor Theories, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 25(3), 1070-1094. DOI: 10.17679/inuefd.1455618

Extended Abstract

Introduction

The aim of this study is to determine the theoretical features of humorous texts and humor elements in 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks of secondary school by explaining them according to humor theories. For this purpose, document analysis, which is one of the qualitative research models, was used to collect data. Four textbooks belonging to the most preferred publishing houses among the secondary school Turkish textbooks were analysed. During the research, humorous texts and humor elements in Turkish textbooks at each grade level were examined according to the most preferred humor theories by field experts. The data obtained as a result of the research were analyzed with the descriptive analysis technique, one of the qualitative data analysis techniques. As a result of the analysis, it was determined that 7 of the 160 texts in the textbooks were related to superiority theory, 10 were related to incompatibility and comprehension theory, 4 were related to relaxation theory and 10 were related to contemporary humor theories. As a result of this finding, when the number of texts in Turkish textbooks is taken into consideration, it is seen that there are not enough number, content and quality of humorous elements in the textbooks in general.

Purpose

The important point of the study is to determine how useful the texts in the textbooks of secondary school students are theoretically and educationally. For this purpose, humorous texts and humor elements in the textbooks of secondary school students will be examined and analysed according to humor theories.

Method

Document analysis, which is one of the qualitative research models, was used to collect the data. Four textbooks belonging to the most preferred publishers among secondary school Turkish textbooks were examined. During the research, humorous texts and humor elements in each grade level Turkish textbook were examined according to the most preferred humor theories by the field experts. The data obtained as a result of the research were analysed by descriptive analysis technique, one of the qualitative data analysis techniques.

Findings

Turkish textbooks were analysed in terms of their relations with the classical theories of dissonance, comprehension and relaxation and the contemporary theories of Morreal and Henri Bergson, and the findings were interpreted with the data of these theories. Nasreddin Hodja jokes and other jokes, cartoons and Karagöz and Hacivat texts are included in Turkish textbooks as direct humor elements. Due to the scarcity of these texts and elements, all texts in other subjects and themes were also included in the study, and direct and indirect humor elements were examined from a holistic perspective in a part-whole relationship. As a result of the analysis, it was determined that seven of the 160 texts in the textbooks were related to the superiority theory, 10 were related to the incompatibility and comprehension theory, 4 were related to the relaxation theory and 10 were related to the contemporary humor theories.

Discussion & Conclusion

As a result of the analysis, it was determined that 7 of the 160 texts in the Turkish textbooks were related to the superiority theory, 10 were related to the incompatibility and comprehension theory, 4 were related to the relaxation theory and 10 were related to contemporary humor theories. Especially in terms of contemporary theories, there are only a few examples that can be evaluated within Morreal and Bergson's theories. The Turkish textbooks predominantly contain poems and texts that emphasize national values. In addition

to these, there are not many humorous elements in the textbooks where the emphasis is on instructive texts.

Considering the positive effects of humor, it is said that it can be used frequently in school. Humor increases students' motivation and helps them to concentrate their attention. It is seen that humor is one of the supportive elements of education. In this context, some of the suggestions developed based on the results of the research are as follows:

- Including humor elements in Turkish textbooks can make learning fun and facilitate permanent learning.

- The insufficiency of humorous texts in Turkish textbooks should be increased with visuals such as cartoons, pictures and photographs.

- Students can be given the opportunity to make humor during the lesson because of the idea that it reduces the tension in the classroom and reveals good feelings.

- Considering that humor has an important place in making introverted individuals extroverted, certain days of the week can be designated as humor days and, humorous activities can be carried out.

Mizah Teorilerine Göre Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İncelenmesi

Salim DURUKOĞLU, İnönü Üniversitesi, 0000-0002-2429-7609
Gökçe KAÇMAZ, İnönü Üniversitesi, 0000-0001-9944-5787

Öz

Bu çalışma ile ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan mizahi metinlerin ve mizah unsurlarının, mizah teorilerine göre açıklanarak kuramsal özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda verilerin toplanmasında, nitel araştırma modellerinden olan doküman incelenmesinden yararlanılmıştır. Ortaokul Türkçe ders kitapları içerisinde en çok tercih edilen yayınevlerine ait dört ders kitabı incelenmiştir. Araştırma sırasında her sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabında yer alan mizahi metinler ve mizah unsurları, alan uzmanları tarafından en çok tercih edilen uyumsuzluk, kavrama ve rahatlama kuramları ile Morreal ve Henri Bergson'a ait çağdaş mizah kuramlarına göre incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Türkçe ders kitaplarında doğrudan mizah unsurları olarak Nasreddin Hoca fıkraları ile diğer fıkralar, karikatürler ile Karagöz ve Hacivat metinleri yer almaktadır. Bu metin ve öğelerin azlığı nedeniyle diğer konu ve temalardaki tüm metinler de araştırmaya dâhil edilmiş, inceleme sonucunda ders kitaplarında yer alan 160 metinden yedisinin üstünlük kuramı, 10'unun uyumsuzluk ve kavrama kuramı, 4'ünün rahatlama kuramı, 10'unun çağdaş mizah kuramları ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu saptama sonucunda Türkçe ders kitapları içerisinde yer alan metin sayıları da göz önüne alındığında, ders kitaplarında genel anlamda yeterli sayı, içerik ve nitelikte mizahi unsur bulunmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mizah Kuramları, Ortaöğretim Türkçe Ders Kitabı, ortaokul öğrencileri

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 25, Sayı 3, 2024
ss. 1070-1094
DOI
10.17679/inuefd.1455618

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
19.03.2024

Kabul Tarihi
19.11.2024

Önerilen Atıf

Durukoğlu S., Kaçmaz G. (2024). Mizah teorilerine göre ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin incelenmesi, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 1070-1094. DOI: 10.17679/inuefd.1455618

1.Giriş

Sürekli değil sürekli olması ile yapıcı ve dönüştürücü gücü ortaya çıkan eğitim, beşik- mezar bütünlüğü içinde, insan hayatının başından sonuna kadar devam eden bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Eğitim yalnızca okulla sınırlandırılmaz, insan yaşamı boyunca sürekli yeni bilgiler öğrenerek kendini geliştirmelidir, geliştirmektedir. Bu bağlamda hem okullarda verilen eğitimde hem de yaşam içerisinde mizahın önemli bir yeri vardır. Mizah insanları güldüren, güldürürken düşündüren, eğlendiren ve insanların günlük hayat içerisinde daha iyi hissetmelerine ve kişisel gelişimlerine yardımcı olabilecek bir olgudur. Bu özellikleri ile mizah, çocukların toplumsal hayat içerisinde karışabilmelerine ve uyum sağlayabilmelerine yardımcı olmaktadır (Hamzadayı & Çetinkaya, 2013).

Mizah, insanların hayal gücünü geliştirmeye ve bakış açısını değiştirmeye yardımcı olan bir birikim ve değerler sistemi olarak öne çıkmaktadır. Özellikle çocukların gelişim dönemlerinde gelişimlerine ve psikolojilerine uygun mizahi unsurlarla karşılaşmaları önemlidir. Ayrıca eleştirel anlamda düşünmeleri ve eleştirilerini kaba bir dil kullanarak belirtmek yerine mizah türlerinin yardımıyla belirtmeleri çocuklar için olumlu etkiye sahip olan bir durumdur. Bu anlamda, çocukların mizah duygusuna sahip olması ve eleştirel düşünme yeteneklerinin gelişmesi için karikatür, fıkra, masal gibi mizah türlerinden yardım alınmalıdır.

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda hikâye edici metinler sınıflandırması altında yer verilen "mizahi fıkra" türünün 1. sınıftan 8. sınıfa kadar tüm ders kitaplarında yer alması gerektiği belirtilmekte; 8. sınıf kazanımı olarak "Yazılarında mizahi öğeler kullanır." kazanımına işaret edilmektedir. (MEB, 2019) Yine 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, Üretim Atölyesi Etkinliklerinde Kullanılacak Metin Türleri arasında da anılan mizahi fıkra türüne ve mizah kavramına altı yerde vurgu yapılmakta, "anlılık duygu durumlarını yansıtmaya ve eğlendirme amaçlı (fıkra, anı, anekdot, mizahi konuşmalar vb.) konuşmalar yapması sağlanmalıdır." içerikli cümlelerle, çocuklara mizah kültürü kazandırılması konusunun altı çizilmektedir. (MEB, 2024) Bu bağlamda çocukların iyi bir mizah bilinci kazanmalarında ebeveynlerine ve eğitimcilere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Son tahlilde ve her şekilde, yararlı mizah örnekleri ile çocuklara mizah eğitimi verilmesi ve çocukların mizah anlayışlarının gelişmesine yardımcı olunması konusunda geniş bir görüş birliği vardır. (Vural, 2004, akt. Oruç, 2006).

'İnsan neden güler ve nelere güler?' sorusu, insan doğasına dair merak uyandıran ve gündelik hayattan felsefeye, pek çok bilim alanında tartışılan konulardan biridir. Psikanalizimin kurucusu, dünyanın rahatını ve uykusunu kaçıran adam olarak bilinen Sigmund Freud da bu konuya eğilen isimlerdendir. Freud'un "Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri" kitabı, esprilerin bilinçdışı ile olan ilişkisini inceleyen önemli bir çalışmadır. Freud, espriyi gülünçten ayırarak, esprilerin tekniklerini ve bunların bilinçdışı süreçlerle bağlantılarını ortaya koyar. Kitapta üç ana espri tekniği belirler: yoğunlaştırma, aynı malzemenin çoğul kullanımı ve çifte anlamlılık... Freud, esprilerin bilinçdışı arzuların ve düşüncelerin ifade edilmesine olanak tanıdığını ve bu süreçte psikolojik bir rahatlama sağladığını savunur. Espriler, bireylerin bastırılmış duygularını serbest bırakmalarına ve bu sayede haz duymalarına yardımcı olur. (Freud, 2016:41-211)

Yetişkinlerin yanında, çocuklar üzerine yapılan araştırmalarda da Freud'un saptamalarına paralel, mizahın çocuklar üzerinde olumlu anlamda etkileri olduğu gözlenmiştir (James, akt. Kılınç, 2006). Yine aynı bağlamda Kılınç (2006), mizahın eğitim faaliyetleri içerisinde aktif bir biçimde kullanılabileceğini söylemiştir. Öğrenciler üzerinde mizahın motivasyon artışı sağladığı, ayrıca öğrencinin dikkatini toplamasına da yardımcı olduğu saptanmıştır. Özellikle modern eğitim kuramları eskiden kullanılan ezberci eğitim sistemine karşı bir oluşturmacı eğitim sistemi benimsemişlerdir. Bu benimsenen görüşe göre eğitimde amaç bilgiyi öğrenciye aktarmak değil öğrenciyi eğitmektir. Bu eğitim sürecini destekleyici unsur ise mizah olarak görülmektedir (Usta, 2009). Bu bağlamda Loomans (2002), mizahın:

*İşbirlikçi öğrenme

*Eleştirel düşünme,

*İletişim,

*Yaratıcılık,

*Kültürel farkındalık

becerilerini arttırdığını saptamıştır.

Türkçe eğitiminde ve bu eğitim bağlamında okullarda verilen Türkçe derslerinde asıl hedef kalıcı bir öğretimdir. Bu hedefe destek olması içinde derslerde mizahi öğelerin bulunması gerekmektedir. Mizah unsurları, Türkçe derslerinde önem taşıyan dinleme becerisinin gelişiminde olumlu anlamda etki göstermektedir. Bunun sebebi mizahta bir düşünceye ya da düşünme biçimine karşı başka bir düşünce ya da düşünme biçimi ortaya atılmasıdır. Bu iki karşılıklı düşüncenin öğrenciyi derse bağlayacağı ve dikkatini derse çekeceği düşünülmektedir. Bu bağlamda mizah ve mizah unsurları öğrencinin dinleme yeteneğinin yanı sıra okuma yeteneğini de geliştirmektedir. Bunun sebebi olarak öğrencilerin mizah içerikli metinleri daha eğlenceli oldukları için okumaya teşvik edici bir unsur olarak kabul etmeleri gösterilebilir.

Mizah, yazma becerisini geliştirmede de etkili bir unsur olarak görülmektedir. Mizah aracılığıyla öğrenciler stres ve kaygı gibi duygulardan arınıp daha rahat, dingin bir ruh haline bürünecektir. Bu rahatlık sayesinde öğrencilerde girişimcilik ve özgüven artacak ve öğrencilerin genelinde olan yazmaktan kaçınma davranışının da önüne geçilmiş olacaktır.

Öğrencilerin dinleme, anlama ve kendini ifade edebilmelerine yardım eden Türkçe dersi, bu bağlamda en çok Türkçe ders kitaplarını kullanmaktadır. Ders kitabı içerisinde mizahi unsurların yer almasının öğrencilerin anlama, anlatma, okuma, yazma şeklinde özetlenen temel dil becerilerine ve psikolojik rahatlamaya katkı sağladığına dair çok sayıda araştırma ve bulgu mevcuttur: *“Öğrenme-öğretme ortamlarında mizahtan yararlanmanın bu sürece olumlu etki ettiğini ifade eden birçok çalışma bulunmaktadır. Başta motivasyon olmak üzere dikkat, derse karşı olumlu tutum geliştirme, estetik bir duyuş ve düşünüş geliştirme konusunda fayda sağlayacağı açıktır. İletişim becerilerinin geliştirilmesinin yanında problem çözme becerisinin de içinde olduğu daha birçok olumlu yanından söz edilebilir (Bolkan vd., 2018; Schatz & LoSchiavo, 2006; Summerfelt, 2010; Vance, 1987; Wanzer vd., 2010)”* (Ünveren, 2020:730)

Mizah unsurları, öğrencilere sanatsal açıdan bir keyif verirken ayrıca eğlendirici tarafları sayesinde de öğrencilerin derse odaklanmasına yardımcı olmaktadır.

Mizah:

- Okuma problemlerinin çözülmesinde,
- Öğrencinin sorunlu davranışlarının değiştirilmesinde,
- Çocukta oluşacak kelime dağarcığının artmasında,
- Farklı bir dil öğrenmede,
- İçine kapanık bireylerin dışa dönük hale gelmesinde,
- Sınıf içerisinde iyi bir ortam yaratılmasında olumlu etkiye sahip bir unsurdur.

Mizahın sınıf içerisindeki etkisi ve kullanım şekilleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Ders kitapları içerisinde yer alan mizahi unsurlar,
- Öğretmenlerin belirli bir mizah kapasitesine sahip olmaları ve bu kapasitelerini sınıf içi faaliyetlerde ortaya koyabilmeleri,
- Ders esnasında kullanılan mizahi unsurlar,
- Sınıfta belirli bir bölgede mizah köşesi oluşturulması,
- Haftanın belirli günlerinde mizahi etkinlikler yapılması,

- Eğitimcilerin, öğrencilere mizah yapmaları konusunda destek vermeleri.

İlgili literatürde Türkçe dersi ve mizah unsurları bağlamında çeşitli araştırmalar bulunmaktadır:

Aydın (2006), Türkçe ders kitapları içerisindeki mizahi unsurların kullanımının öğrencilerin üzerindeki etkilerini ölçmek için yaptığı bir araştırmada, mizah kullanımının olduğu Türkçe derslerinin, mizah kullanımının olmadığı Türkçe derslerine göre daha eğlenceli geçtiği ve öğrencilerin bu dersi daha çok sevdiği saptanmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin mizah unsurlarının bulunduğu Türkçe derslerinde daha başarılı olduğu ve daha iyi öğrenme sağladıkları saptanmıştır. Baki ve Karakuş (2014), fıkranın Türkçe ders kitaplarındaki yerini ortaya koymak amacıyla ortaöğretim ders kitapları üzerine bir çalışma yapmışlar ve bu çalışmanın sonucuna göre; ortaöğretim beş, yedi ve sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarında fıkra türünden örnekler hiç rastlanmamıştır. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında ise yalnızca iki tane metin olduğu saptanmıştır. Bu durum öğrencilerin ders kitaplarında mizahi unsurların az olduğunu göstermektedir.

Çalışır (2011), ders kitapları üzerinde yaptığı bir incelemede, ders kitapları içerisinde karikatür kullanımının öğrenci başarısını arttırdığını saptamıştır. Çimen (2011), eğitimcilerin mizah bilinçlerini ölçtüğü bir çalışmada, mesleği uzun süredir yapan kişilerin mizahi kullanma güçlerinin daha fazla olduğunu saptamıştır. Ayrıca erkek eğitimcilerin, kadın eğitimcilerden daha çok mizahi unsurları kullandığı görülmüştür. Demirci (2013), eğitim faaliyetlerinde mizah kullanımının önemini saptamaya çalıştığı araştırmasında, mizah unsurlarının öğrencinin başarısı üzerinde olumlu anlamda etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Mizah unsurları barındırmayan eğitim sistemine göre, mizah öğelerinin yer aldığı eğitim sisteminde ders gören öğrencilerin okuma, anlama ve derslere odaklanma seviyeleri artmış, aynı zamanda başarıları da yükselmiştir.

Dönmez'in (2013) ortaöğretim 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında öğrencilerin okuduklarını anlama yeteneklerinin gelişiminde karikatürlerinin etkisinin araştırıldığı çalışmasının sonuçlarına göre; öğrencilerin okuduğunu anlama yeteneklerinin gelişiminde karikatür kullanımının yapılan deney sırasında anlamlı bir fark ortaya çıkarmamasına karşın deneyden sonraki zaman içerisinde karikatür kullanımı olan derslerde öğrencilerin başarılarının arttığı gözlenmiştir. Kaya'nın (2011) yaptığı bir araştırmada, eğitimcilerin mizahi unsurları öğrencilerin derse olan ilgisini arttırmak amacıyla kullandıkları görülmüştür. Aynı araştırmaya göre mizah, eğitimci ve öğrenci arasında iyi bir iletişim kurulmasına ayrıca sınıfta daha iyi bir ortam yaratılmasına yardımcı olmaktadır.

Koçoğlu (2012), ders kitaplarında karikatür kullanımının öğrenciler üzerine etkilerini araştırmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; karikatür kullanımının olduğu derslerde öğrencilerin derslere odaklanmaları daha kolay olmakta ve öğrenciler daha başarılı olmaktadırlar. Öğrencilerin kavrama zorluğu çektiği konularda karikatürler sayesinde daha kolay öğrendikleri saptanmıştır. Özkaya (2012), tekerlemenin öğrencilerin okuma başarılarına etkileri üzerine yaptığı bir araştırmada, tekerlemenin öğrencilerin konuşma hatalarının düzelmesinde %99 gibi bir katkı sağladığını tespit etmiştir. Savaş (2009), Türkçe derslerinde mizah unsurlarının yalnızca bir tema içerisinde alt başlık olarak verildiğini belirtmiştir. Genellikle mizah öğeleri etkinlikler içerisinde kendini göstermektedir. Etkinlikler içerisinde yer alan mizah unsurları ise fıkra, karikatür ve resim şeklindedir. Şentürk (2008), Türkçe öğretiminde tekerlemelerin önemini araştırdığı bir çalışmada, tekerlemeler sayesinde öğrencilerin dersleri daha çok sevdiğini, öğrencinin konuyu daha iyi kavradığını, öğrencinin derse olan ilgisinin arttığını saptamıştır.

Sonuç olarak bu çalışmada, mizahın oluşumu ve gelişiminden yola çıkarak, mizahi metinlerin ve mizahi öğelerin Türkçe ders kitapları içerisinde nasıl yer aldığı ve metinler içerisinde nasıl işlendiği incelenmek istenmiştir. Bu bağlamda ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan mizahi metinlerin ve mizah unsurlarının, mizah teorilerine göre açıklanarak kuramsal özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın odak noktası ortaöğretim öğrencileri için hazırlanan ders kitaplarındaki mizahi metinlerin kuramsal ve eğitsel açıdan ne kadar yararlı olduklarının saptanması, mizahın ortaöğretim öğrencileri üzerine etkilerine dönük kuramsal bulguların tespit edilmesidir. Bu amaçla ortaöğretim öğrencilerinin ders kitaplarında bulunan mizahi metinler ve mizah unsurları, belirlenen mizah teorilerine göre incelenmiş ve analiz edilmiştir. Ders kitaplarında kullanılan pek çok mizah unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlar öğrencinin öğrenim gördüğü eğitim seviyesine göre farklılık göstermektedir. Ders kitaplarında bulunan mizahi öğeler bazen karikatür olarak karşımıza çıkmakta bazen ise sözlü bir metin içerisinde yer almaktadır. Sözel ya da görsel, bütün mizahi öğeler ortaöğretim öğrencilerinin ders kitapları içerisinde tespit edilip ayrı ayrı değerlendirmeler ile mizah kuramlarına göre çözümlenmiştir.

Bu çalışma, mizahın oluşumu ve gelişiminden yola çıkarak, mizahi metinlerin ve mizahi öğelerin Türkçe ders kitaplarında nasıl bir içerikle yer aldığı ve metinler içerisinde nasıl işlendiği, ne tür özellikler barındırdığı problemine çözüm ve cevap aramak için kurgulanmıştır. Bu kapsamda aşağıda sınıflandırılan mizah kuramları ile incelediğimiz mizah öğelerinin ortaokul öğrencilerinin ders kitaplarındaki varoluş ve ilişki biçimleri ile düzeyleri araştırılmıştır.

Mizah incelemeleri geleneksel mizah kuramları ve çağdaş kuramlar olarak ikiye ayrılan kuramlar çerçevesinde yapılmaktadır. Çalışmamızda her iki sınıflandırmada yer alan kuramlar dikkate alınmıştır. Sınıflandırma ve kuramsal içeriği kısaca şöyledir:

1.Mizah Teorileri:

1.1.Mizahta Üstünlük Kuramı: Kuram, insanların başkalarının zaafı veya hataları karşısında kendilerini üstün hissederek gülme eğiliminde olduklarını savunur.

1.2. Mizahta Uyumsuzluk Kuramı: Kuram, mizahın, beklentilerimizin ve zihinsel kalıplarımızın ihlal edilmesiyle ortaya çıktığını savunur.

1.3. Mizahta Rahatlama Kuramı: Kuram, mizahın stres ve gerginliği azaltarak sinirsel enerjiyi serbest bıraktığını savunur.

1.4. Mizahta Kavrama Kuramı: Kuram, mizahın, bireylerin bilişsel süreçlerini ve algılarını etkileyerek anlam yaratma sürecinde ortaya çıktığını savunur.

2.Çağdaş Kuramlar:

2.1. Bergson'un Mizah Kuramı: Kuram, gülmenin, mekanik ve otomatik davranışların insan doğasına aykırı olduğu durumlarda ortaya çıktığını savunur.

2.2. Marvin Minsky'nin Mizah Kuramı: Kuram, mizahın, bilişsel süreçlerin ve bilinçdışı düşüncelerin mantıksal ilişkilerinden kaynaklandığını savunur.

2.3. Morreall'in Mizah Kuramı: Kuram, mizahın, bilişsel bir değişim ve duygusal rahatlama sağlayarak insanları stresli durumlardan uzaklaştırdığını savunur.

2.4. Thomas Veatch'in Saldırganlık Mizah Kuramı: Kuram, mizahın, sosyal normları ihlal ederek ve başkalarına yönelik saldırganlık içeren unsurlar barındırarak ortaya çıktığını savunur.

2.5 Freud'un Psikoanalitik Mizah Kuramı: Kuram, mizahın, bilinçaltındaki bastırılmış duyguların ve düşüncelerin güvenli bir şekilde dışa vurulmasını sağlayarak rahatlama sağladığını savunur.

2.Yöntem

2.1.Araştırma Modeli

Bu çalışma nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma; insanların kendilerini anlaması, sırlarını çözmesi ve kendi çabasıyla inşa ettiği sosyal yapı ve sistemleri derinlemesine anlamak ve anlamlandırmak için kullandığı bilgi üretme biçimidir. (Baltacı, 2019). Sandelowski

(1998) nitel araştırmayı, insanların çevrelerindeki dünyayı nasıl anladığını ve yorumladığını keşfetmeyi amaçlayan genel bir terim olarak tanımlar. Yöntem olarak ise nitel araştırma modeli desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi hem tek başına hem de başka yöntemlerle birlikte kullanılabilir.

2.2. Çalışma Dokümanı

Araştırmanın evrenini ortaokul Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Bu ders kitapları içerisinde yer alan mizahi metinler ve mizah unsurları, araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır. Araştırma, Türkçe ders kitapları içerisinde yer alan mizahi metinler ve mizah unsurları ile sınırlanılmıştır.

Araştırmanın evrenini oluşturan ders kitapları, Malatya ilinde bulunan ortaokullarda Türkçe ders kitabı olarak okutulmaktadır. Beşinci sınıf Anittepe, altıncı sınıf Ekoyay, yedinci sınıf Drtel, sekizinci sınıf MEB yayınlarına ait Türkçe ders kitapları üzerinde çalışılmıştır. Söz konusu yayınların seçilme sebebi, araştırmanın yapıldığı dönemde Türkçe dersinde kullanılmalarıdır.

Türkçe ders kitaplarından her bir kitapta 8 tema yer almaktadır. Her tema içerisinde beş metin bulunmakta; bunlardan ikisini serbest okuma metni ve dinleme metni oluşturmaktadır. Ortaokul Türkçe ders kitapları incelendiğinde beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf ders kitaplarında her bir seviyede 40, toplamda 160 metin içerdiği saptanmıştır.

Çalışma sürecinde ders kitaplarında yer alan metinler ve serbest okuma metinleri içerisinden mizah içerikli olanlar araştırmanın örneklemine oluşturmuştur. Söz konusu mizahi metinler, kitaplarda bulunan etkinliklerden mizahi nitelikli olanlar, karikatürler ve fıkralar incelenmiştir. Çalışma sırasında metinlerin yanı sıra metni destekleyici unsurlar ve etkinlikler de analiz edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Teknikleri

Verilerin toplanmasında, nitel araştırma modellerinden olan doküman incelenmesinden yararlanılmıştır. Ortaokul Türkçe ders kitapları içerisinde en çok tercih edilen yayınevlerine ait dört ders kitabı incelenmiştir. Araştırma sırasında her sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabında yer alan mizahi metinler ve mizah unsurları, alan uzmanları tarafından en çok tercih edilen şu mizah kuramlarına göre incelenmiştir:

Tablo 1.

Mizah Teorileri ve ağdaş Kuramlar

<i>Mizah Teorileri</i>	<i>ağdaş Kuramlar</i>
Mizahta stnlk Kuramı	Bergson'un Mizah Kuramı
Mizahta Uyumsuzluk Kuramı	Marvin Minsky'nin Mizah Kuramı
Mizahta Rahatlama Kuramı	Morreall'in Mizah Kuramı
Mizahta Kavrama Kuramı	Thomas Veatch'in Saldırganlık Mizah Kuramı
	Freud'un Psikoanalitik Mizah Kuramı

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniğiyle ozmlenmiştir.

3.Bulgular

3.1. Üstünlük Kuramı Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İncelemesi

Bu başlık altında metinler üstünlük kuramı bağlamında incelenecektir.

3.1.1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 17’de yer alan Figen Hepçilingirler’in kaleme aldığı ‘Hoşça Kalın, Güle Güle’ başlıklı yazıda mizahta üstünlük kuramı çerçevesinde değerlendirilmeye uygun bir bölüm bulunmaktadır. Yazar metnin bu bölümünde “*Geçenlerde bize uğradığında bu arkadaşlardan birini, punduna getirip şakayla karışık söyledim bunu: Telefonu eden, dolayısıyla gelen sensin, dedim. Sonra da bana Güle güle! diyorsun. Nereye gönderiyorsun ki beni? Gülüştük. Bir rahatladım, bir hafifledim o kadar olur. Sırtımdan bir yük kalktı.*” şeklinde başından geçen bir olayı anlatmaktadır. Metin bir bütün olarak değerlendirildiğinde yazar insanların Türkçe kullandıklarını beğenmemekte, onların vedalaşma sözcüklerini yanlış anlamlarda kullandıklarını söylemektedir. Üstte belirtilen konuşmada ise yazar muhatabı karşısında bir üstünlük kurarak onun bu kelimeleri yanlış kullandığını söylemiş ve bunun üzerine gülme davranışında bulunmuştur.

Sayfa 68’de ‘Bu Nehir Bizim’ adlı metin içerisinde geçen “*Fabrikadaki o adamın gülüşü geldi aklına. ‘Galiba haklı çıkacak. Yardım etmeyi bırak, imza bile vermiyorlar.’ diye düşündü.*” cümlesi üstünlük kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu cümleden geçen üstünlük adamın işyerinde karşı karşıya kaldığı tavidir. O fabrika atıklarının nehre zarar verdiğini dile getirmiş ve fabrika yöneticisine bu durumun önüne geçmesini söylemiş ancak oradaki patron ona gülerken işlemleri durdurmayacağını onun da yardım bulamayacağını söylemiştir. Burada fabrika patronu hikâyenin kahramanı üzerinde bir üstünlük kurarak ona gülmüştür. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 2.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Üstünlük Kuramı Öğeleri

Ders Kitabı	Metin	Kuram	Sayfa
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Hoşça Kalın, Güle Güle	Üstünlük Kuramı	17
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Bu Nehir Bizim	Üstünlük Kuramı	68

3.1.2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 36’da ‘Kediyle Kaplan’ başlıklı masalın içerisinde yer alan bir bölüm şöyledir; “*Kaplan şaştı. Âdemoğlunun çelimsizliğine şaştı. Kedi, kaplanla oduncuyu tanıştırdı. Kaplanın niçin âdemoğullarından birini olsun görmeye kalkıştığını anlattı. Oduncu:*

-Hoş geldin, sefalar getirdin kaplan kardeş, dedi. Hazır buraya kadar gelmişken bana yardım ediver ne olur, dedi, ...

-Aman be dayıcığım, beni buradan senin gibi ufalınca kadar bırakmayacak mı bu âdemoğlu dersin?

Kedi:

-Orasını Allah bilir, miyav, dedi...

Bir rivayete göre kaplanın dayısı olan kedinin keyiflenip miyavlaması işte bu zamandan kalmadır...”

Masalın belirli bir kısmı üstte verilmiştir. Bu masalın üstünlük kuramı çerçevesinde değerlendirilme sebebi, kaplanın kedinin küçük olmasından ve onu insanların bu hâle getirdiğini

düşündüğünden dolayı insanlar ile tanışmak istemesiyle başlamış, daha sonra insanlar ile tanışan kaplanın insanları küçümsemesi ile devam etmiştir. Ancak masalın sonunda küçümsediği insan onu tuzağa düşürmüştür. Kendini akıllı ve hem insandan hem de kediden üstün gören kaplan, gülünç duruma düşmüştür ve dersini almıştır.

Sayfa 241’de bulunan ‘Zaman Makinesi’ başlıklı Karagöz ve Hacivat oyununda Hacivat her şeyi bildiğini sanan Karagöz’e sürekli olarak dersini vermekte ve onun üzerinde bir üstünlük kurmaktadır. Karagöz’ün düştüğü gülünç durumlar ise mizah olarak ele alınır ve bu metin Hacivat dolayısıyla üstünlük kuramı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 3.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Üstünlük Kuramı Ögeleri

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Kediyle Kaplan	Üstünlük Kuramı	36
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Zaman Makinesi	Üstünlük Kuramı	241

Bu bölüm ve konu bağlamında Karagöz ve Hacivat oyunun Türk mizahının başat ögesi olması ile ilgili, sayfa 246’da bulunan tema değerlendirmesi kısmında Ünver Oral şu şekilde bir açıklama yapmaktadır; “Gülmek güzeldir; güzelliştir, sağlıklıdır, sevgidir. Karagöz bunun için gereklidir ve sevilir. Ama içine sanat, müzik, güldürü, şiir, resim ve öğüt katarak güldürür.

Hiç gösteri seyretmemiş olanları Karagöz’ün ismi bile gülümsetir. Üstelik yüzlerce insanı böyle uzun süre doyasıya güldürebilen bir başka gösteriyi dünyada bulabilmek herhâlde mümkün değildir.” Türk mizahı Karagöz ve Hacivat, Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi mizah karakterleri ve anonim mizah örnekleri ile Dünya mizah kültürüne katkıları olan bir zenginlik taşımaktadır. İnsanın en ziyan olmuş günü hiç gülmeden geçirdiği gündür. İnsanların günlerin hayatlarının güzel ve eğlenceli geçmesi adına bu zengin mizah birikiminin ders kitapları yoluyla, çocukluktan başlayarak topluma kazandırılması bir eğitim meselesi olarak da görülmelidir.

3.1.3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 77’de bulunan 2 karikatürde aslan, önce kendini çok güçlü görmekte ancak diğer karikatürde bir kafese kapatıldığı için üzülmemektedir. Burada yaşanan durum üstünlük kuramı ile ilişkilendirilebilir. Aslan kendini diğerlerinden üstün görmesine karşın bir kafese kapatıldığında tüm gücünü yitirmiştir.

Sayfa 194’te ‘Horoz ile Tilki’ adında bir masal bulunmaktadır. Masal şu şekildedir: “Güngörmüş, akıllı mı akıllı bir horoz, ağacın dalına tünemiş. Avlanmak için dolaşmakta olan tilkinin yolu da o ağacın altına düşmüştür. Ağacın dalında tünemekte olan horozu görünce, ...

Deneyimi sayesinde bu numarayı yutmamış horoz. Tilkiyi alt ettiği için de arkasından kıs kıs gülmüş.”

Bu masal üstünlük kuramı içerisinde değerlendirilebilecek uygun bir örnektir. Masalda tilki horozu tuzağına düşürüp onu avlamak istemiş ancak horoz akli sayesinde onu alt ederek ona üstün gelmiştir. Burada kendini akıllı sanan tilkiye horoz tarafından bir ders verilmiştir.

Tablo 4.**7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Üstünlük Kuramı Ögeleri**

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Karikatür	Üstünlük Kuramı	77
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Horoz ile Tilki	Üstünlük Kuramı	194

3.1.4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 37’de bulunan ‘Aslan ile Fare’ hikâyesi şu şekildedir:

“Ormanlar kralı aslan kocaman bir ağacın gölgesine yatmış. Sırtını da ağaca dayamış, uyuyormuş. Bu ağacın dibindeki kovukta da bizim minik farenin yuvası varmış. (...) Minik fare içinden gelen sesi dinlemiş. Korka korka aslanın üstüne çıkmış. Ormanlar kralı aslan kükreyerek:

.....

-Efendimiz isterseniz sizi bu tuzaktan kurtarabilirim, demiş. (...) Minik fare keskin dişleriyle aslanı yakalayan ağı kemirmeye başlamış. Kısa süre sonra da tüm ipleri koparmış. Aslanı tuzaktan kurtarmış.”

Bu metin incelendiğinde Aslan’ın fareyi boyutundan dolayı güçsüz ve işe yaramaz, kendini ise güçlü gördüğü görülmektedir. Bu sebeple fareye karşı bir üstünlük kurmaya çalışsa da ilerleyen zaman içerisinde avcılarının tuzağına düşmesi sonucu onu tuzaktan güçsüz gördüğü fare kurtarmış ve aslan gülünç bir duruma düşmüştür. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 5.**8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Üstünlük Kuramı Ögeleri**

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Aslan ile Fare	Üstünlük Kuramı	37

3.2. Uyumsuzluk Kuramı ve Kavrama Kuramı Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İncelemesi

Bu başlık altında metinler uyumsuzluk kuramı ve kavrama kuramı bağlamında incelenecektir. Bu iki kuramın bir arada ele alınma sebebi ise çoğunlukla birbirlerine yakın oldukları içindir.

3.2.1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 18’de Feyza Hepçilingirler’in bir metni bulunmaktadır. Bu metinde Türkçenin hatalı kullanımından bahsedilmektedir. Metnin bir bölümünde yazar şu şekilde bir cümle kullanmıştır; *“Şu İyi günler! dileği de az karışık değil. Akşamın alacasında hangi günlerin iyi olmasını diliyoruz? Gündüz kısmı bitip günün gece kısmı için mi söyleniyor bu dilek? Mızımız insanlara benzediğimin farkındayım ama merak ediyorum gündü, geceydi, ayırım yapmadan mı konuşacağız?”*

Yazarın bu düşüncesi dikkate alındığında yazar tarafından kullanılan iyi dileklerin bir mantıksızlık yarattığı düşünülmektedir. Yazara göre iyi günler kavramı geceyle uyum kurulabilen bir kavram olmadığından bir uyumsuzluk bulunmaktadır. Ayrıca gün bitip akşam olduğunda da insanların birbirlerine iyi günler demesi ona göre mantıksız ve sorunlu bir durumdur.

Yazar, metnin ilerleyen bölümlerinde de şu şekilde bir serzenişte bulunmuştur; *“Sabaha karşı, evlerine dönerken sokaktan geçenlerin birbirine İyi akşamlar! dileklerini duyunca*

kahroluyorum. Camı açıp 'Ne akşamı beyefendi? Gece bitti, sabah oluyor, sabah!' diye sesleneceğim ama durduruyorum kendimi. Aman ha, neme lazım! Ve tam şu anda, bunu yazarken dışarıdan bir ses, benimle alay eder gibi 'Baba iyi akşamlar!' diye sesleniyor birine. Saate bakıyorum, gece yarısına yalnızca on dakika var. Şimdi, nasıl öğreteceğim bu adamlara ben akşam ne zamandır, hangi zamana gece denir, sabaha karşı beşte de iyi akşamlar! denmez, öğleden sonra üçte de denmez diye."

Yazarın bu cümleleri dikkate alındığında, insanların vedalaşma kalıplarının günün zaman dilimleri ile uyuşmadığına dikkat çektiği, günün belirli saatlerinde söylenmesi gereken veda cümlelerinin olduğu ve bu cümleler dışında saatlere uygun olmayan veda kalıplarını mantıksız bulduğu görülmektedir. Bu mantıksızlık, uyumsuzluk kuramı ile açıklanabilecek bir mizahi durumu açığa çıkarmaktadır.

Sayfa 70'de 'Bu Nehir Bizim' başlıklı metin içerisinde çevre kirliliğini önlemek için imza toplayan birinin şirket patronu tarafından gülünerek ciddiye alınmaması, kahramanımızın yine de pes etmeyerek onun evine kadar gidip topladığı imzaları ona gösterdiği anlatılmaktadır. Bu noktada metinde geçen; *"O sırada bir araba eve doğru yaklaştı. Güvenlik görevlisi hemen gitmesini istedi. Furkan'ın gitmeye hiç niyeti yoktu. Arabaya doğru kâğıdı salladı. Gülerek kâğıdı işaret etti."* cümlesi sinirden gülme bağlamında değerlendirilebilir ve bir duruma sinirlenip gülme davranışı uyumsuzluk kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir.

Sayfa 207'de yer alan 'Yaşama Sevinci' metni içerisinde kimsesiz ve yaşlı bir kadın, postacıyı her gördüğünde kendisine gönderilmiş bir mektup olup olmadığını sormaktadır. Hikâyenin kahramanı olan Muzaffer, bu kadına hiç mektup gelmemesine üzülmüş ve ona bir mektup yazmaya karar vermiştir. Postacının bir sonraki gelişinde yaşlı kadına mektup getirmesi üzerine şöyle bir konuşma geçmiştir; *"Postacının kendisi de inanmamıştı belki ama Münevver teyzeye mektup vardı."*

-Var Münevver Hanım, dedi şaşkınlıkla. Münevver teyze bana seslendi: Koş Muzaffer, mektubumu oku! Koştum Münevver teyzeye, aldım kendi yazdığım mektubu okudum. 'Münevver Hanım bahar geldi, otlar yeşerdi, papatyalar çıktı, çiçekler açtı, kediler miyavlıyor, köpekler havlıyor, kuşlar cıvıldıyor, hepsinin sana selamı var.' Bir daha, bir daha okudum. 'Sağ ol Muzaffer!' dedi. Çok mutluydu." Bu hikâye uyumsuzluk ve kavrama kuramları bağlamında incelenebilir. Burada yaşanan durum beklenmedik bir durumdur. Yaşlı kadına mektup gelmesi belirli olan düzeni bozan farklı bir durum ortaya çıkarmıştır, yaşlı kadın bunun sonucunda mutlu olmuştur ve ikili arasında tebessüm ile karşılaşmıştır. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 6.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Uyumsuzluk Kuramı Ögeleri

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Hoşça Kalın, Güle Güle	Uyumsuzluk Kuramı	18
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Bu Nehir Bizim	Uyumsuzluk Kuramı	70
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Yaşama Sevinci	Uyumsuzluk ve Kavrama Kuramı	207

3.2.2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 29'da bulunan İbrahim Oğuz tarafından yazılmış bir fıkra şu şekildedir:

"Adamın biri iş için bir şirkete başvurur. Görevli sorar:

-Neden iş arıyorsunuz?

-İşsiz olduğum için.

-Mesleğiniz nedir?

-Timsah avlarım.

-İyi ama kardeşim, Paris'te timsah bulunmaz ki!

-Ben niye işsizim zannediyorsun?" Bu fıkrada bir mantıksızlık ve beklenmedik bir cevap yer almaktadır. Bu sebeple kavrama kuramı dâhilinde ele alınabilir. Hikâyenin ana kahramanı mantığa aykırı ve görevlinin beklemediği bir cevap vererek onu şaşırtmaktadır.

Sayfa 117'de 'Azim' başlıklı yazı içerisinde bir adamın çocuğunu çölde kaybedip araması anlatılmaktadır. Bu adam çölde karşılaştığı bir gruba oğlunu görüp görmediklerini sormuş ve iki gündür çölde onu aradığını anlatmıştır. Kafile bu adamın çocuğunu bulamayacağını düşünse de ertesi gün şöyle bir durum olmuştur; "Yanımıza gelince o da bizi hatırladı. Gözlerinden mutluluk akarak 'Çocuğumu buldum...' dedi. Buna kendisi bile inanmıyor gibiydi." Bu metnin uyumsuzluk kuramı içerisinde yer alma sebebi ise adam da dâhil hikâye içerisindeki neredeyse kimsenin bu adamın çocuğunu bulabileceğine inanmamasına karşın adamın beklenmeyen bir sonuçla çocuğunu bularak karşılarına çıkmasıdır.

Sayfa 263'te Necip Fazıl Kısakürek tarafından aktarılmış bir fıkra bulunmaktadır. Fıkra şu şekildedir;

"Adamın biri, bir gün Hoca'ya kaç yaşında olduğunu sormuş.

Hoca da:

-Kırk yaşındayım, demiş.

Aradan on yıl geçtikten sonra yine aynı adam:

-Hoca şimdi kaç yaşındasın, diye sormuş. Hoca, yine aynı cevabı vermiş:

-Kırk yaşındayım!

-Nasıl olur? On yıl önce de kırk yaşında olduğunu söylemiştin?

Hoca, başını sallamaya başlamış:

-Arkadaş, demiş, er olan sözünden dönmez! Söz bir, Allah bir. Yirmi otuz yıl sonra da sorsan aynı şeyi söylerim!..."

Bu fıkra değerlendirildiğinde on yıl önce 40 yaşında olduğunu belirten Hoca'nın on sene sonra tekrar yaşı sorulduğunda 50 yaşında olması beklenmektedir. Ancak Hoca, burada beklenmedik bir cevap vererek karşısındakini şaşırtmakta, daha sonra yaptığı açıklama ile de güldürmektedir. Hoca'nın beklenmedik bir cevap vermesinden dolayı bu fıkra uyumsuzluk kuramı içerisinde değerlendirilmektedir. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 7.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Kavrama Kuramı Ögeleri

Ders Kitabı	Metin	Kuram	Sayfa
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Fıkra	Kavrama Kuramı	29
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Azim	Uyumsuzluk Kuramı	117
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Fıkra	Uyumsuzluk Kuramı	263

3.2.3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 146'da bulunan 'Utancımın Saklandım' başlıklı fıkra şu şekildedir:

"Günlerden bir gün Nasrettin Hoca'nın evine hırsız girmiş. Nasrettin Hoca da onu görünce yüklüğe saklanmış. Hırsız her yeri aramış çalacak bir şey bulamamış. Belki bir şey bulurum diye yüklüğün kapısını açınca, Hoca'yla göz göze gelivermiş. Şaşkınlıkla 'Siz burada mısınız' demiş. Nasrettin Hoca aldirmamış. Kusura bakma evde çalacak bir şey yok diye utandım 'da buraya saklandım."

Bu fıkrada bulunan mantıksızlık Hoca'nın evine hırsız girdiğinde güvenlik güçlerine haber vermek yerine saklanmasıdır. Bu bağlamda kavrama kuramı dâhilinde değerlendirilebilir. Ayrıca Hoca'nın hırsızla karşı karşıya gelmesi sonucunda bir şey yapmak yerine evde çalacak bir şey olmadığı için mahcup olması da beklenmeyen bir davranış olarak karşımıza çıkmakta ve uyumsuzluk kuramı dâhilinde değerlendirilmektedir. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 8.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Kavrama ve Uyumsuzluk Kuramı Öğeleri

Ders Kitabı	Metin	Kuram	Sayfa
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Utancımın Saklandım / Fıkra	Kavrama ve Uyumsuzluk Kuramı	146

3.2.4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 88'de bulunan bir karikatür kavrama ve uyumsuzluk kuramı bağlamında değerlendirilebilir. Karikatürde 'azığına yanına al' şeklinde geçen cümle, 'Simit' isimli kedi tarafından kazık olarak algılanmış ve bir yanlış anlaşılma olmuştur. Diğer kedi 'Peynir' ise ona yaptığı bu yanlışlığı gösterip azığın anlamını açıklamıştır. Aynı karikatürün devamında sayfa 89'da yine 'Simit' eşeğin çıkardığı sesi 'aa, iyi' şeklinde anlamış ve konuştuğunu düşünmüştür. Burada da bir yanlış anlaşılma olduğu için kavrama ve uyumsuzluk kuramına dâhil edilebilir. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 9.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Kavrama ve Uyumsuzluk Kuramı Öğeleri

Ders Kitabı	Metin	Kuram	Sayfa
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Karikatür 1	Kavrama ve Uyumsuzluk Kuramı	88
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Karikatür 2	Kavrama ve Uyumsuzluk Kuramı	89

3.3. Rahatlama Kuramı Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İncelemesi

Bu başlık altında metinler rahatlama kuramı bağlamında incelenecektir.

3.3.1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 17'de Feyza Hepçilingirler tarafından yazılmış bir metinde Türkçenin yanlış kullanımı ve dildeki yabancılaşmaya dikkat çekilmiştir. Yazar, metin içerisinde Türkçenin hatalı kullanımlarından dolayı öfkesini ve mutsuzluğunu dile getirmiştir. Bu metin bağlamında yazar, metnin bir bölümünde kızının bir arkadaşı ile şu konuşmayı yapmıştır: *"Geçenlerde bize uğradığında bu arkadaşlardan birini, punduna getirip şakayla karışık söyledim*

bunu: Telefonu eden, dolayısıyla gelen sensin. dedim. Sonra da bana Güle güle! diyorsun. Nereye gönderiyorsun ki beni? Gülüştük. Bir rahatladım, bir hafifledim o kadar olur. Sırtımdan bir yük kalktı.”

Burada yazar, kızının bir arkadaşına onun Türkçeyi yanlış kullandığını belirtmiş, bu belirtmeyi yaparken de mizah yolunu tercih etmiştir. Bunun sonucunda yazar, kişiye olan öfkesini dışa atmış ve bir rahatlama yaşayarak gülme eylemini gerçekleştirmiştir.

Sayfa 46’da ‘Dumlupınar Savaşı’ başlıklı metnin son kısmında geçen; “9 Eylül günü Türk ordusu İzmir’e girdi. Şehir ateş içinde yanıyordu. Düşman, kaçarken kenti ateşe vermişti fakat bu yangınlar kimsenin umurunda bile değildi. Halk sokaklara dökülmüş, şenlik içinde kurtaricısını selamlıyor, Mehmetçikleri çiçek yağmuruna tutuyordu.” cümlesi rahatlama kuramı bağlamında değerlendirilebilmektedir. Metnin genelinde savaştan bahsedilmiş ve bu savaşı Türk ordusunun kazandığı anlatılmıştır. Şehirde devam eden küçük sorunların bulunduğu söylene de insanları tehdit eden durumun ortadan kalkmasının ardından, insanların kutlamalar yaptığı söylenmektedir. Bu bağlamda rahatlama kuramı içerisinde yer alan düşmana karşı üstün gelme durumu kişide mutluluk yaratır düşüncesi burada gözle görülür bir biçimde aktarılmıştır.

Sayfa 53’te ‘6 Mart 1915 Gecesi’ başlıklı metnin içerisinde geçen bir kısım şu şekildedir; “Nusrat’ın yakalanmasına kısa anlar kalmıştı. Türk kıyılarında bir projektör yandı ve düşman gemisinin projektörünü ablukaya aldı. Göz göze iki projektör. Projektörler savaşı başlamıştı. Düşman gemisi Türk projektöründen kurtulmak için manevralar yaptı. Nusrat da bu fırsattan yararlanarak son süratle uzaklaştı. Herkes derin bir nefes alarak Ooooh! çekti. Şükürler olsun Allah’ım! diye içlerinden geçen duanın huzuruyla rahatladılar. Yüksek tempoda atan yürek çarpıntılarını yavaşladı. Titreyen bedenlerindeki heyecan ve korku mart ayının soğuk esintisine aldırmandan bedenlerde ter olarak boşandı. Âdeta ter muslukları açılmışçasına vücutlar ıslandı.”

Metin içerisinde bulunan kısım rahatlama kuramı bağlamında değerlendirilebilir. Nusret mayın gemisi, düşmana tuzak kurmak için onlara yaklaşarak mayın yerleştirmiş ve geri dönüşte düşmana yakalanmamıştır. Bu sırada gemide bulunan mürettebat, büyük panik ve korku yaşamış ancak bu durum atlatılmış ve gemi yakalanmadan görevini tamamlayıp geri dönmüştür. Buradaki rahatlama olumsuz bir durumdan kurtulmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 10.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Rahatlama Kuramı Öğeleri

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Hoşça Kalın, Güle Güle	Rahatlama Kuramı	17
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Dumlupınar Savaşı	Rahatlama Kuramı	46
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	6 Mart 1915 Gecesi	Rahatlama Kuramı	53

3.3.2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 146’da ‘Gazlı Göl’ başlıklı metin içerisinde Kral Midas’ın kızının hastalandığı ve bu yüzden hem kralın hem de kızının mutluluğunun kaybolduğu anlatılmaktadır. Ardından kızın bir su sayesinde şifa bulması sonucu metin içerisinde şöyle bir bölüm geçmektedir; “Kral Midas, sevinmiş, sarayına sığamamış. Tüm acıları kaybolmuş, hiç dert çekmemiş bir can olmuş.” Bu cümle incelendiğinde rahatlama kuramı dahilinde ele alınabileceği görülmektedir. Kişi, üzerindeki sıkıntının kalkması sonrası mutlu olmuş ve gülme davranışında bulunmuştur ayrıca tüm acısını unutarak yaşama iyi gözle bakmaya başlamıştır. Kral ve kızı, onları üzen olaylardan kurtulmaları sonucu rahatlamışlardır. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 11.**6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Rahatlama Kuramı Ögeleri**

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Gazlı Göl	Rahatlama Kuramı	146

3.3.3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Yapılan incelemeler sonucunda 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde rahatlama kuramı dâhilinde değerlendirilebilecek bir metin bulunamamıştır.

3.3.4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Yapılan incelemeler sonucunda 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde rahatlama kuramı dâhilinde değerlendirilebilecek bir metin bulunamamıştır.

3.4.Çağdaş Mizah Kuramları Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İncelemesi

Çağdaş mizah kuramları açısından çalışma içerisinde 5 farklı kişinin mizah kuramına değinilmiş ve bu kişilerin mizah kuramları dâhilinde metinler incelenmeye çalışılmıştır.

3.4.1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 47’de ‘Dumlupınar Savaşı’ metni içerisinde geçen “9 Eylül günü Türk ordusu İzmir’e girdi. Şehir ateş içinde yanıyordu. Düşman, kaçarken kenti ateşe vermişti fakat bu yangınlar kimsenin umurunda bile değildi. Halk sokaklara dökülmüş, şenlik içinde kurtarcısını selamlıyor, Mehmetçikleri çiçek yağmuruna tutuyordu.” cümlesi, Morreal’in mizah kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Morreal kişinin psikolojisinde olumlu etki yaratan durumların mutluluk ve gülmeye sebebiyet vereceğini belirtmiş, metinde geçen durumda ise düşman işgalinden kurtulan bir şehirde yapılan kutlamalardan bahsedilmiştir.

Bu bağlamda insanların düşman işgalinden kurtulmalarının ardından psikolojik anlamda bir rahatlama yaşadıkları ve bu sebeple bir kutlama yaptıkları düşünülebilir. Aynı bağlamda sayfa 72’deki ‘Bu Nehir Bizim’ başlıklı metnin son kısmında yer alan “Ertesi gün Ömer’e artık Sinan Bey’e güveniyor musun? diye sordu. O da artık güvenebiliriz, dedi. Birlikte güldüler.” cümlesi Furkan’ın nehri kirleten firma karşısında Sinan Bey’den yardım alarak başarıya ulaşması ile şekillenen psikolojik anlamdaki iyi bir durum olarak Morreal’in mizah kuramı ile ilişkilendirilebilir.

Türkçe ders kitabı sayfa 118’de ‘Boğaç Han’ başlıklı karikatür çizimlerinde geçen bir cümlede Bayındır Han’ın bir boğa ile erkek deveyi güreştirip bunu diğer beyler ile izleyerek eğlendiği anlatılmaktadır. Burada geçen eğlenme kavramı Bergson’un mizah kuramıyla ilişkilendirilebilir. Bergson’a göre mizah sadece insana özgü olan bir davranış şeklidir ve insan davranışlarının bir sonucu olarak meydana gelmektedir. Bayındır Han’ın bir boğa ve devenin güreşini izleyip eğlenmesi aslında onlarda insani özellikler görmesinden dolayıdır. Güreşmek, insanların yaptığı bir eylemdir ve bu hayvanlar tarafından yapılsa bile insana özgü bir iz taşıdığından dolayı gülme eylemi yaratmaktadır. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 12.**5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Morreal’in Mizah Kuramı Ögeleri**

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Dumlupınar Savaşı	Morreal’in Mizah Kuramı	47
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Bu Nehir Bizim	Morreal’in Mizah Kuramı	72
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Boğaç Han	Bergson’un Mizah Kuramı	118

3.4.2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 17’de ‘Tartışarak... Gerçeğe Doğru’ başlıklı metinde geçen “*Fakat ‘günaydın’ sözcüğü öğretmenimizin ağzından bir kelebek gibi uçmuşsa o zaman öğretmenimizin neşesine biz de katılır, sevinçlerimizi çoğaltırız.*” cümlesi Morreal’in kuramı ile ilişkilendirilebilir. Bu metinde anlatılan durum, öğretmenin psikolojik anlamda iyi olmasının sınıfı da etkileyip günün güzel geçmesini sağlamasıdır.

Türkçe ders kitabı sayfa 241-245 arasında ‘Zaman Makinesi’ başlıklı Karagöz ve Hacivat oyununun metni yer almaktadır. Bu bir kukla oyunudur ve insanlar bu oyunu izlerken gülmektedir. Burada insanları güldüren şey kuklalar değildir çünkü Henri Bergson’a göre insanlar yalnızca insan davranışlarına gülebilir. Bunun ana sebebi ona göre mizahın ancak insanlar tarafından yapılabilir bir durum olmasıdır. Bu bağlamda insanların bu kukla oyunundaki nesnelere gülme sebepleri o nesnelere kendilerine, diğer insanlara ya da çevrelerine dair izler görmeleridir. Hacivat veya Karagöz’ün bir davranışı ya da bir sözü insanlara çevresinden veya kendinden tanıdık geldiği için bu oyuna gülme davranışı göstermektedirler. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 13.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Morreal’in Mizah Kuramı Ögeleri

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Tartışarak... Gerçeğe Doğru	Morreal’in Mizah Kuramı	17
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Zaman Makinesi	Bergson’un Mizah Kuramı	241-245

3.4.3.7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 165’te bulunan metin içerisinde şu sözler geçmektedir: “*Bayramların, seyranların, düğünlerin, derneklerin gür sesi davul, hangi toplulukta görünse orası şenlenir, cümbüşlenir. Anadolu davul sesinde kendi sesini bulur. ‘Uykusuz düş, davulsuz cümbüş olmaz.’ demiş atalarımız.*” Bu cümle ve genel anlamda tüm metin ele alındığında davulun insanlara mutluluk verdiği ve eğlendirdiği söylenmektedir. Burada akla gelen isim Bergson’dur. Ona göre bu eğlencede ana kaynak davul olsa da insanların nesnelere gülmesine sebep olan etken, o nesnede insana ait bir özellik görmesidir. Burada karşımıza çıkan nokta davuldan çok davulcu olmaktadır. Davulcunun davula vurması, maniler söylemesi, çeşitli hareketlerde bulunması ve bunu yaparken bir nesneden yardım alarak ritimli şekilde hareket etmesi insanlara eğlenceli gelmektedir.

Aynı şekilde Türkçe ders kitabı sayfa 179 ve 183 arasında bulunan Karagöz ve Hacivat oyununda anlatım dışında, bu karakterlerin kukla yoluyla canlandırılıp seslendirilmesi insanlara bir mizah unsuru olarak gelmektedir. Kukla yoluyla canlandırılan bu karakterlerde insanlar kendilerine ya da çevrelerine dair izler görmekte ve bunun sonucunda eğlenmektedirler. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 14.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bergson’un Mizah Kuramı Ögeleri

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Anadolu Davulu	Bergson’un Mizah Kuramı	165
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Karagöz ve Hacivat	Morreal’in Mizah Kuramı	179-183

3.4.4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Türkçe ders kitabı sayfa 206-211 arasında yer alan Karagöz ve Hacivat oyununun metinleri önceki ders kitaplarında da bahsedildiği üzere Bergson'un ortaya attığı kuram doğrultusunda değerlendirilmektedir. İnsanlar bu karakterde insani özellikler gördükleri için gülme eyleminde bulunmaktadırlar. Verilerin tablo ile gösterimi şöyledir:

Tablo 15.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bergson'un Mizah Kuramı Öğeleri

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Karagöz ve Hacivat	Bergson'un Mizah Kuramı	206-211

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen sonuçlar tartışılıp yorumlanmıştır.

4.1. Sonuç

Mizah türleri, tarzları ve kuramları doğrultusunda geniş bir perspektiften bakıldığında aslında öz olarak olumlu bir mizah anlayışına ve mizah kullanımına sahip çocukların, kendilerine ve çevrelerine karşı olumlu bir hayat sürecekleri öngörülmektedir. Çocukta iyi bir mizah ve mizah bilinci olması hem onu hem de çevresini iyi etkileyecek ve çocuklar sosyal hayat içerisinde girişken olup iyi ilişkiler kurabileceklerdir. Yapılan birçok araştırma mizahın ve mizah unsurlarının, çocuğun hem kişisel hem de eğitim hayatında önemli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer yandan mizahın çocuğa olumsuz anlamda aşılması çocuğun okul içerisinde günümüz kullanımıyla 'akran zorbalığına' başvuran bir 'zorba' olması sonucunu da doğuracaktır. Çünkü olumsuz mizahın etkisiyle çocuk etrafındaki kişileri küçük düşürüp alay edeceği bir mizah anlayışı geliştirerek akranlarına psikolojik şiddet uygulayabilecektir. İşte bu bağlamda, çalışma gereğince incelenen ders kitapları içerisinde çocukların yapıcı ve eğitici mizah unsurlarıyla ne derece karşılaştıkları saptanmaya çalışılmaktadır. Bu saptamayı yapabilmek adına ortaöğretim Türkçe ders kitapları üzerine yapılan inceleme sonucunda, ders kitapları içerisinde genel anlamda pek fazla mizahi metin ve mizahi unsur bulunmadığı görülmektedir. Az sayıda olan mizahi metin ve ögenin de çocuk mizahı olarak değerlendirilmesi güçtür.

İnceleme sonucunda Türkçe ders kitaplarında yer alan 160 metinden yedisinin üstünlük kuramı, 10'unun uyumsuzluk ve kavrama kuramı, dördünün rahatlama kuramı, 10'unun çağdaş mizah kuramları ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Özellikle çağdaş kuramlar açısından yalnızca Morreal ve Bergson'un kuramları içerisinde değerlendirilebilecek birkaç örnek bulunmaktadır. Baskın olarak Türkçe ders kitaplarında daha çok milli değerlere vurgu yapan şiirler ve metinler yer almaktadır. Bunların yanı sıra öğretici metinlere ağırlık verilen ders kitapları içerisinde mizahi anlamda pek fazla unsura rastlanılmamaktadır. Elde edilen verilerin topluca tablo şeklinde gösterimi ve özeti şöyledir:

Tablo 16.

5-6-7-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Mizah Kuramları Öğeleri

<i>Ders Kitabı</i>	<i>Metin</i>	<i>Kuram</i>	<i>Sayfa</i>
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Hoşça Kalın, Güle Güle	Üstünlük Kuramı	17
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Bu Nehir Bizim	Üstünlük Kuramı	68
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Kediyle Kaplan	Üstünlük Kuramı	36

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Zaman Makinesi	Üstünlük Kuramı	241
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Karikatür	Üstünlük Kuramı	77
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Horoz ile Tilki	Üstünlük Kuramı	194
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Aslan ile Fare	Üstünlük Kuramı	37
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Hoşça Kalın, Güle Güle	Uyumsuzluk Kuramı	18
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Bu Nehir Bizim	Uyumsuzluk Kuramı	70
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Yaşama Sevinci	Uyumsuzluk ve Kavrama Kuramı	207
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Fıkra	Kavrama Kuramı	29
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Azim	Uyumsuzluk Kuramı	117
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Fıkra	Uyumsuzluk Kuramı	263
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Utancımdan Saklandım / Fıkra	Kavrama ve Uyumsuzluk Kuramı	146
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Karikatür 1	Kavrama ve Uyumsuzluk Kuramı	88
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Karikatür 2	Kavrama ve Uyumsuzluk Kuramı	89
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Hoşça Kalın, Güle Güle	Rahatlama Kuramı	17
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Dumlupınar Savaşı	Rahatlama Kuramı	46
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	6 Mart 1915 Gecesi	Rahatlama Kuramı	53
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Gazlı Göl	Rahatlama Kuramı	146
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Dumlupınar Savaşı	Morreal'in Mizah Kuramı	47
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Bu Nehir Bizim	Morreal'in Mizah Kuramı	72
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Boğaç Han	Bergson'un Mizah Kuramı	118
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Tartışarak... Gerçeğe Doğru	Morreal'in Mizah Kuramı	17
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Zaman Makinesi	Bergson'un Mizah Kuramı	241-245
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Anadolu Davulu	Bergson'un Mizah Kuramı	165
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Karagöz ve Hacivat	Morreal'in Mizah Kuramı	179-183
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Karagöz ve Hacivat	Bergson'un Mizah Kuramı	206-211

4.2.Öneriler

Eğitim, insan yaşamının sonuna kadar devam eden ve yalnızca okul hayatıyla sınırlandırılmayan bir olgudur. İnsan, yaşamı boyunca yeni bilgiler öğrenerek kendini geliştirmektedir. Bu bağlamda günlük hayatta neredeyse her noktada etkisi bulunan mizah, eğitim içerisinde de yer almaktadır. Mizah insanları güldüren, güldürürken eğlendiren ve insanların günlük hayat içerisinde daha iyi ilerlemesine yardımcı olabilecek bir olgudur. Çocukların toplumsal hayata uyum sağlayabilmesine ve günlük hayat içerisinde daha iyi ilerleyebilmesine yardımcı olmaktadır.

Mizahın olumlu etkileri düşünüldüğünde okul içerisinde sıklıkla kullanılabileceği söylenmektedir. Mizah, öğrencilerin motivasyonunu artırır, dikkatini toplamasına yardımcı olur.

Mizahın, eğitimin destekleyici unsurlarından olduğu görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın sonuçlarına dayalı geliştirilen öneriler şunlardır:

-Türkçe ders kitaplarında mizah unsurlarına yer verilmesi öğrenmeyi eğlenceli bir hale getirip kalıcı öğrenmeyi kolaylaştırabilir.

Mizahi unsurların, farklı metinler ile ders kitaplarında yer alması metin çeşitliliği sağlayabilir.

-Türkçe ders kitaplarındaki mizahi metinlerin yetersizliği karikatür, resim, fotoğraf gibi görsellerle çoğaltılmalıdır.

-Çocuk yazını içerisinde yer alan mizah içerikli kitaplar seçilerek ders esnasında okutulmalıdır. Bu şekilde ders kitaplarındaki mizahi unsur eksikliği giderilmelidir.

-Türkçe ders kitapları, mizah içerikleri bakımından incelenebilir ve analiz edilebilir. Eksikliği gidermek amacıyla kitap hazırlayıcılar tarafından çalışmalar yapılabilir.

-Mizahi metinlerin öğrencinin ilgisini çektiği gerçeği göz önünde bulundurularak, bu metinler temalar içerisinde eşit şekilde dağıtılabilir.

-Sınıf içi gerginliği azalttığı ve iyi duyguları ortaya çıkardığı düşüncesinden dolayı öğrencilere ders esnasında mizah yapmaları konusunda fırsat tanınabilir.

-İçine kapanık bireylerin dışa dönük hale gelmesinde mizahın önemli bir yeri olduğu düşünülerek haftanın belirli günleri mizah günü olarak belirlenebilir ve mizahi etkinlikler yapılabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için herhangi bir kurumdan (tarih-sayı no) etik izin alınmamıştır.

Yapay Zeka Kullanımı Bildirimi

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir yapay zeka aracından faydalanmamıştır.

Kaynakça/References

- Akın, A. ve Bilgin, O. (2015). Çocuklar için çok boyutlu mizah anlayışı ölçeğinin Türkçe formu: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37). 684-688. <https://web.p.ebscohost.com>
- Akkaya, M. (2011). Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetme becerileri ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi, Sempozyum: 20. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Pegem, İstanbul.
- Alay, O. (2019). Mizah kavramı ve mizahın tarihsel süreci. *Türk Dili Dergisi*, 22-30. <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2019/05/5>
- Aslan, U. H., & Çeçen, A. R. (2007). Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin cinsiyetlerine ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerine göre mizah tarzlarının incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 1-14. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/50369>
- Aydın, S. (2006). Çocuk yazınında mizah kullanımının bilişsel, duyuşsal ve toplumsal yönden önemi. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Baki, Y. & Karakuş, N. (2014). Fıkra türünün eğitimdeki yeri ve Türkçe ders kitaplarındaki kullanılabilirliği. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 785-812. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/144660>
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 5(2). 368-388.
- Bardon, A. (2005). The philosophy of humor. USA: Greenwood Publishing Group, Inc, 462-484. <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/35988923>
- Bergson, H. (1900). Gülme. (Çev. Tolga Güner). İstanbul: Mitra Yayınları (2013).
- Cooper, A. A. (2008). Characteristicks of men, manners, opinions, times (Vol. 3). Frederiksen Press.
- Çalışır, F. (2011). *Hayat bilgisi dersinde karikatürlerle öğretimin öğrenci başarısına etkisi*. (Yayın No. 278411) [Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çimen, B. (2011). *Devlet ve özel okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin öğretim sürecinde mizah kullanma yeterlilikleri konusundaki algılarının incelenmesi*. (Yayın No. 280583) [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Antalya]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Demirci, G. (2013). *Eğitimde mizah ve karikatür kullanımının öğrenci başarısı ve motivasyonuna etkisi (ortaokul 7. sınıf fen ve teknoloji dersi örneği)*. (Yayın No. 280583) (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Ankara). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Dewey, J. (1894). Duygu teorisi: I: duyuşsal tutumlar. *Psikolojik İnceleme*, 1 (6), 553.
- Dönmez, A. F. (2013). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin Türkçe öğretiminde okuduğunu anlama ve yazma becerilerinin gelişmesinde karikatürün etkisi*. (Yayın No. 326830) (Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Eker, G. Ö. (2009). İnsan kültür mizah eğlence endüstrisinde tüketim nesnesi olarak mizah. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eselioglu, H., Set, S., Yücel, A. (2021). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Ankara: MEB Yayınları.

- Erickson, S. J., & Feldstein, S. W. (2007). Adolescent humor and its relationship to coping, defense strategies, psychological distress, and well-being. *Child Psychiatry and Human Development*, 37(3), 255-271.
- Fidanoğlu, O. (2006). *Evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişki*. (Yayın No. 205965) (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Freud, S. (1905). Jokes and their relation to the unconscious. New York: W.W. Norton & Co., 1960.
- Freud, S. (2016). *Espriler ve bilinçdışı ile ilişkileri*. (Çev. Dr. Emre Kapkın). III. Basım, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Haykır, H., Kaplan, H., Kıryar, A., Tarakçı, R. & Üstün, E. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Ankara: Devlet Kitapları, Özgün Matbaacılık.
- Hampes, W. P. (2010). The relation between humor styles and empathy. *Europe's Journal Of Psychology*, 6(3), 34-45. <https://ejop.psychopen.eu/index.php/ejop/article/view/207>
- Hamzadayı, E. ve Çetinkaya, G. (2013). Çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimindeki işlevleri açısından Aytül Akal'da mizah ögesinin kullanımı. *International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(4), 489-498. <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=4686>
- İlhan, T. (2005). *Öznel iyi oluşa dayalı mizah tarzları modeli*. (Yayın No. 159598) (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Janes, L. M., & Olson, J. M. (2000). Jeer pressure: the behavioral effects of observing ridicule of others. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 474-485. <https://www.deepdyve.com/lp/sage/jeer-pressure-the-behavioral-effects-of-observing-ridicule-of-others-390XlznULx>
- Kahya, Y. (2018). Bir iletişim aracı olarak mizah: sosyal medyada spor temalı 'caps' kültürü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 15(6), 1020-1030. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasyad/issue/42259/510079>
- Kaya, B. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Ankara: Ders Destek Yayınları.
- Kaya, S. (2011). *Bir öğretim stratejisi olarak sanat eğitiminde mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri*. (Yayın No. 280583) (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Keith-Spiegel, P. (1972). Early Conceptions of Humor: Varieties and Issues. *The Psychology of Humor: The Oretical Perspectives and Empirical Issues*, 4-39. <https://www.semanticscholar.org/paper/Chapter-1>
- Kılınc, K. (2006). *Tarih öğretiminde karikatür materyali kullanımının öğrenci başarısına etkisi*. (Yayın No. 215397) [Gazi Üniversitesi, Ankara]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Koçoğlu, E. (2012). *6. sınıf sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının erişiyeye göre değerlendirilmesi*. (Yayın No. 280583) [Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kortantamer, T. (2007). *Temmuzda kar satmak örnekleriyle geçmişten günümüze Türk mizahı*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Loomans, D., & Kolberg, K. (2002). *The laughing classroom: Everyone's guide to teaching with humor and play*. Canada: Hj Kramer.

- MEB. (2019). Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2024). Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Millî Eğitim Bakanlığı.
- Morreal, J. (1997). Gülmeyi ciddiye almak. İstanbul: İris Yayınları.
- Oruç, Ş. (2006). *Sosyal bilgiler öğretiminde mizah* (Yayın No. 221596) [Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Öngören, F. (1973). Türk mizahı ve hicvi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öngören, F. (1983). Cumhuriyet dönemi Türk mizah ve hicvi. Ankara: T. İş Bankası Yayını.
- Özer, A. (2005). Karikatür, Eğitimcinin Yazı Tahtası Üzerindeki İşini Fazlasıyla Kolaylaştırır. *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, 275, 72-74.
- Özkaya, P. G. (2012). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin sesli okuma becerilerine tekerleme eğitiminin etkisi. (Yayın No. 325999) (Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özünü, Ü. (1999). Gülmecenin dilleri. Ankara: Doruk Yayınları.
- Rosenthal, F. (1997). Erken İslam'da mizah. İstanbul: İris Yayınları.
- Sandelowski, M. (1998). The call to experts in qualitative research. *Research in Nursing & Health*, 21, 467-471.
- Sanders, B. (2001), Kahkahanın zaferi: yıkıcı bir tarih olarak gülme. (Çev. Atakan, Kemal). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Savaş, S. (2009). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi*. (Yayın No. 239300) [Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Sayar, B. (2012). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile umutsuzluk ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayın No. 280583) [Sakarya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Solak, C. (2013). Faruk Nafiz Çamlıbel'in Hanım Şiir Yazacak adlı oyununda komiğin oluşumu. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 231-242. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbd/issue/2807/37705>
- Sümer, M. (2008). *Okulöncesi öğretmenliği öğrencilerinin stresle başa çıkma stilleri ve bazı değişkenlere göre mizah tarzlarının karşılaştırılması*. (Yayın No. 280583) Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. [Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Şekerci, Y. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, İstanbul: Eksen Yayıncılık
- Şentürk, H. (2008). *Ana dil (Türkçe) öğretiminde tekerlemelerin kullanılması*. (Yayın No. 226660) [Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- TDK (2021). Türkçe sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkmen, F. (24-25 Haziran 1996). Mizahta üstünlük teorisi ve Nasrettin Hoca fıkraları. V. Uluslararası Türk Halk Kültürü Kongresi Seksiyon Bildirileri. Ankara: Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 649-655. <http://katalog.tdk.gov.tr>
- Usta, Ç. (2009). Mizah dilinin gizemi (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

- Ünveren, D. (2020). Türkçe Öğretiminde Mizah: Ders Kitapları Örneği. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (67), 715-735. [https://doi.org /10.14222/Turkiyat4289](https://doi.org/10.14222/Turkiyat4289).
- Yaman, H. (2010). Bir öğretim aracı olarak karikatür: Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 1215-1242.
- Yardımcı, İ. (2010). Mizah kavramı ve sanattaki yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/2, 1-41. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/21650/232754>
- Yerlikaya, N. (2007). *Lise öğrencilerinin mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayın No.) (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana). YÖK Ulusal Tez Merkezi.

İletişim/Correspondence

Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU

sdurukoglu@gmail.com

Doktora Öğrencisi Gökçe KAÇMAZ

gokcekacmaz33@gmail.com